

173

PREOTULI ROMANI.

DIUARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

*Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru
cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7*

Nr. XI.

IULIU.

An. XI. 1885.

Despre vasele si instrumentele sacre liturgice.

S. baserica urmându esemplului Invetiatoriului domnediescu si alu Santîloru Apostoli, atâtu la implinirea s. sacrificiu eucharisticu, câtu si la administrarea santeloru sacramente intrebuintiédia vasa si insrumente sacre si santîte.

Vasale si instrumentele aceste liturgice fiindu dedicate spreî marirea cultului domnediescu, amesuratu destinatiuniloru speçiale ale acelor'a, au si insemnătate deosebita, reprezentându adeva caracterele mistice — însusirile sacre, alu unui ori altui actu divinu alu rescumpararei, — portându chipulu si simbolulu cutarui adeveru crestinescu, ori alu órecarei institutiuni sacre istorice a basericeii.

Si de-órece aceste vasa sacre stau in strênsa legatura cu implinirea officiului preotiescu, credemu a face unu serviciu multiamitoru, — decumva in cele din josu vomu espune insemnătatea multa, puçina, carea de dupa intentiunea s. baserice, in modu misticu e impreunata cu acele vasa sacre.

Intre vasele cele sacre loculu principalu 'lu ocupa:

1) *Potiriulu* (ποτήριον, calix, calix sanctus, vas dominicum, vas mysticum — sacrum, — poculum mysticum sanctum.) Acest'a e acelu vasu santu in form'a unui pocalu, care servece spre susceperea si conservarea vinului destinatu spre consacrare, respective a preasântului sânge alu sacrificiului eucharisticu.

Dupacum esplica liturgistii, potiriulu cá si „portatoriulu sângelui lui Isusu Christosu“¹⁾ mai 'nainte de tóte este

¹⁾ Opt. Miler „de Scisma Donat. l. 6. n. 2.

simbolulu animei celei domnedieesci a Mantuitoriului Christosu Domnedieu Pentru-că precum in acést'a ânima preasanta si domnedieésca s'a contienutu sângele rescumpera ei ce s'a versatu pentru viéti'a lunei; precum acésta ânima s'a facutu isvorulu celu preabinecuventatu dintru care a cursu sânge si apa nu numai cá pretiulu rescumperarei, ci si cá intarirea legaturei vecinice intre Domnedieu impecatu si lumea mantuita; precum acésta ânima preamarita a fostu foculariulu iubirei celei mai curate, sencere si profunde a Ffiului lai Domnedieu catra genulu omenescu: ast'feliu este potiriulu portatoriulu sângeului celui domnedieescu. — isvorulu dintru care in tóta baseric'a curge ap'a vietiei, si se contiene sângele celu aducatoriu de viétia si de mantuire. In potiriulu altari lui crestinescu dreptu credintiosu, prin consacrare se vérsa sângele celu nevinovatu, cá acést'a pâna la capetulu lunei se servésca credintiosiloru nu numai cá unu semnu preamaritu alu legaturei de pace cascigate prin sângele crucei de pre muntele Golgotei, nu numai cá se vedésca o intarire nementiunósa a iubirei nemarginite a cuventului lui Domnedieu faéa de toti cei ce credu intru numele lui, tienu mandatele, implinescu voi'a Tatalui cerescu si-lu iubescu pre densulu; — ci de-odata cá se fia ascurarea unirei nóstre cu Domnedieu, — a nutrire si vindecarei sufletului si a conservarei aceluia spre respunsu bineprimitu la infricosiatulu judetiu alu lui Isusu Christosu.

Asia e, potiriulu de pre altariale nóstre este simbolulu si chipulu acelu potiru preamaritu intru care Christosu Mantuitoriulu a intemeiatu si a santítu economi'a legei nóue.¹⁾

Potirulu cá si unu vasu sacru intrebuintiatu deja de catra Mantuitoriu la asiediarea preasântului sacrificiu, in tóte tempurile s'a intrebuintiatu de catra s. baserica la reînnoirea si implinirea acelu sacrificiu. Acuma insusi s. Apostolu Paulu dice: „Paharulu binecuventarei care 'lu binecuventamu, au nu este impartasirea sângeului lui Christosu? ²⁾ Totu acestu s. Apostolu si altii impreuna cu elu mai

¹⁾ Ap. Luc. XXII, 20; Math. XXVI, 28; I. Cor. XI, 25 si Rogat. biaecuv. potir. in Archieraticonu. — ²⁾ I. Cor. X, 15.

de multe ori facu amintire de paharulu mantuirei. Éra la santii Parinti începându dela cei apostolici fórte desu se face amintire de acestu vasu sacru, si inca parte in sensu propriu, parte in sensu translatu pentru denotarea sângelui lui Isusu Christosu.

In câtu se tiene de materia dintru carea dintru inceputu s'a pregatitu s. potiriu, va fi se adnotamu urmatóriele:

Din ce materia a fostu pregatitu pocalulu folositu de catra Mantuitoriu la cin'a cea mistica, — despre acést'a urme secure nu sunt. E dreptu, că Beda Venerab. amintesce cumcă inca in véculu alu VII-le s'ar' fi conservatu in Ierusalimu unu pocalu de argintu cu dóue torti, despre care traditiunea a tienutu cá si cum acel'a s'ar' fi folositu la cin'a cea mistica.¹⁾

Dupace inse santii parintii ori alti scrietori basericesci din vécurile de-ântâiu, nu facu neci o amintire de unu atare potiru; asia archeologii neci că tienu cá si cum acelu potiru; ar' fi fostu celu folosite de Christosu, — péecum neci acela, — carele se co conservédia in Valenti'a Spaniei, despre care unii asemenea au asseratu a fire fostu pocalulu intrebuintiatu la cin'a cea mistica.

Façia de potiriulu folositu de catra Mantuitoriu cu securitate vomu poté díce numai ace'a ce dejá de multu a dísu s. Ioanu gura-de-auru că: més'a nu a fostu de argintu, pocalulu dintru care a datu Christosu Invetiaceiloru se bee s. sânge, vu a fostu de auru, si totusi tóte au fostu pretióse si pline de veneratiune.²⁾

Éra in speçie ce se tiene de materi'a potiriiloru intrebuintiate de catra s. baserica in decursulu vécuriloru este de insemnatu că: — potiriale dintru inceputu se vedu a fire fostu gatite de iéga. Ce'a-ce s'ar' deduce de acolo că pre tempulu lui Isusu Christosu, — precum si in tempii immediatu urmatori, iég'a a fostu prea usitata la romani dintru carea adecă gateáu deosebitele vasa. Precându inse vasale de arama — care mai 'nainte de cele din iéga eráu tare in usu — acuma pre tempulu lui Tertulianu (200)

¹⁾ De locis sanctis lib. II. c. 1; Baronius „Annales ad annum 34—63. ²⁾ Hom. 50, 51 in Math.

s'ar' vedé a se fi numeratu intre anticitati. „Unele vasa de de mancare si de beutura pregatite din arama, — dice acelu scrietoriu — abia le consérva memoria anticitatei.“¹⁾

Afara de acést'a despre materi'a ieguei folosite si pentru pregatirea potiriului, indirecte marturisesce si s. Ireneu carele anume enerédia despre Marcu gnosticulu (160—170) cà cum a insielatu acest'a pre crescini prin o minune supposita, încátu adeca la celebrarea s. sacrificiu a tornatu vinu intr'unu pocaln, si dupa-ce ar' fi dîsu o rogatiune mai lunga, acelu vinu s'a aretatu a fire rosiiu, cá si cum adeca insusi Christosu ar' fi lasatu in potiriu sângele seu.²⁾

E dreptu cà s. Ireneu la amintirea acestei intemplari nu amintesece de potiriu de iéga, — dar' precum insémna invetiatalu Hefele³⁾ stramutarea vinului albu in vinu rosiiu mai cu séma pentru o multîme de poporu, numai atunci s'a potutu mai usioru si lamuritu constatá, decumva se presupune cà potiriulu din cestiune a fostu din iéga.

Alt'cum cumcà deja in véculu alu IV-le intrebuintiarea potiriiloru de iéga a fostu désa ace'a o intaresce si s. Ieronimu cându dice: „Nihil illo ditius qui sangvinem (Christi) portat in vitro. — Nemica e mai pretiosu, decátu ace'a ce pórtá sângele lui Christosu in iéga.“⁴⁾

Spre intarirea acestei pareri se mai aducu inainte si marturisirile lui Tertulianu carele spre exemplu, in „libro de pudicitia“ c. 10 dice cà pre potire suntu depinse icónele pastoriului celui bunu.

Éra in altu locu c. 7. densulu deja cá montanistu, din cauza cà baseric'a dupa facut'a penitentia si pre cei mai mari pecatosi i-reprimea in comuniunea credintiosiloru, — obiciedia bisericeii dicîndu „procedant ipsae picturae caliam vestrorum“ adeca „icónele potireloru vóstre se marturisesca in contra vóstra,“ încátu acele potire aréta icón'a pastoriulu celui bunu cu ói'a cea retacita, — dar' sub acést'a

¹⁾ Quaedam esui et potui vascula ex aere, adhuc servat memoria antiquitatio.“ De habitu mulier c. 5. ²⁾ Adr. Haer. l. I. c. 13 ³⁾ Hefele „Beiträge zur Kirchengeschichte Archeologie und Liturgik“ Tübingen 864 p. 323. ⁴⁾ Epist. 4 ad. Rusticum Cfr. Hefel l. c. pag. 324.

oia retacita — dîce acelu scrietoriu — nu este de a se întielege unu crestinu retacitu, ci numai paganii.“

Apoi continua acelu scrietoriu „Si vel in illis perlucibit interpretatio pecudis illius utrumne Christiano aut ethnico peccatori de restitutione collineat.“ Acele potire adeca se marturisésca, óre stralucesce din acele o esplicare a acelu animalu, si óre acel'a se referesce la reprimirea unui crestinu peccatosu séu pagánu.“ Din acésta marturisire si mai vêrtosu din cuventulu „stralucesce“ liturgistii deducu că Tertulianu prin ace'a alludatu la natur'a stravediatória iegei, mai alesu de se va recugetá că — precum s'a atinsu mai susu — insusi Tertulianu vasale de arama le numera între anticitati.

Macaru că din aceste marturisiri s'ar' vedé că potiriale in vechime de comunu eráu gatite din iéga, — de aci neci decátu nu urmédia cá si cum nu ar' fi esistatu si din alte metale nobile cá din auru, argintu séu osu de elefantu. Asia aflamu spre esemplu că prefectulu Iulianu — Cunchiulu celui Apostatatu — la privirea lucrurilor pretióse confiscate dela basericele Antiochiei eschiama: „Cauta cu ce vasa pretióse se onorédja fiiulu Mariei.“ ¹⁾

Apoi s. Augustinu amintesce despre 2 potire de auru, si 6 de argintu care s'ar' fi gasitu in cript'a basericei din Cirta in Africa.²⁾ S. Ambrosiu vorbesce despre vasale mistice din Madridu care s'au întrebuintiatu spre liberarea captiviloru³⁾ Éra s. Ioanu Chrysostomu vorbesce despre potiriu ornatu cu perle (gemmis ornatum). Athanasiu bibliotecariulu amintesce potiriulu celu pretiosu de auru incungiuratu cu pétra pretiósa, care a tramisu Photiu respective Imperatulu Mihaiu III Pontificelui Nicolau I.⁴⁾

Cele ce pân'aci s'au amintitu despre materi'a potirialorú, — mai că au referintia si la usulu de adi. Pentru-că si adi aflamu potire de iéga, — de arama, — plumbu, — de auru, argintu si alte metale mai multu séu mai puçinu pretióse.

¹⁾ Teodoret hist. eccl. lib. III. 11, 12. ²⁾ Contra Crescon l. III. ³⁾ De officiis lib. II. 28. ⁴⁾ Vita Nicolai la Mansi „Collect. Consil. T. XV. pag. 147.

Prescrisulu bisericeii e cã potiriulu cã si unu vasu sacru destinatu spre conservarea s. sânge are se fia din argintu, — ori celu puçinu cupa séu pocalulu se fia de argintu, éra pedestalulu póte se fia din metalu si mai puçinu pretiosu.

E dreptu, cã miseria bisericeiloru nóstre in multe locuri nu iérta procurarea potirialoru mai pretióse, — dar' câte biserice am poté aflá, care desi se numera intre cele de frunte totusi te-ai mirá, cã cãtu de puçina grigie póta chiar' de acestu vasu sacru, — incãtu adeca se indestulescu cu potire gatite din cosutoriu, — arama séu din alte metale mai puçinu pretióse. Preotímea totu-de-a-un'a ar' trebuí se-si aduca aminte cã a „Domnului e pamentulu si plinirea lui,“ si asia se cuvine cã cele destinate spre cultulu divin, se fia din materialele cele mai alese ale pamentului cã ast'feliu intru tóte se dovedésca cã iubesc frumseti'a casei Domnului, si buuacuvinenti'a locului marirei divine.

In urma (se mai insemnamu, cã in vechime de regula eráu dóue potire, adeca potire mai mici „calices minores“ folosite la celebrarea s. sacrificiu si destinate pentru cuminecarea preotiloru celebranti, — si potire mai mari „calices majores-ministrales“ provediute cu dóue torti, din care se impartia s. cuminecatura, poporului credintiosu.

Afora de aceste mai eráu si asia numite potire de ale botezatiloru „calices baptismales“ din care dupa impartasirea s. botezu mai alesu prunciloru prin o tieve (fistula — calamus) se dedea s. sânge.

2) Alu doilea vasu sacru este „Disculu“ taieriulu (discos, patena dela patere, vaslate patens.) Este acelu vasu sacru in form'a unui taieriu, pre care se pune s. pâne, respective s. trupu alu Domnului Isusu Christosu.

Disculu, de dupa contemplarea s. Germanu este simbolulu mormentului intru care preotulu si diaconulu, reprezentându persoanele lui Iosifu si Nicodimu, punu trupulu lui Isusu Christosu.

Éra dupa esplicarea altoru ritualisti, disculu representa nu numai imitarea taierului celui de aurnu si de argintu pre care de dupa mandatulu domnediescu in legea vechia

se offereáu Domnului unele daruri, — ci dîcu, că : dupace disculu este portatoriulu trupului lui Isusu Christosu din s. sacrificiu alu altariului ast'felu acel'a este chipulu crucii din monte Golgotei pre care s'a restignitu trupulu lui Isusu.

Suntu apoi altii cari impreunandu insemnetatea simbolica a potiriului si alu discului, dîcu, pîna cîndu potiriulu este simbolulu mormentului Domnului, pre atunci disculu e chipulu petrei de pre usi'a mormêntului.

Usulu discosului, in baserica, e fôrte vechiu. despre acel'a se face amintire deja in liturgi'a s. Iacobi. La introducerea acelu'a a buna séma a datu ansa datin'a cea vechea crestinésca intru offerirea si adunarea darurilor eucharistice, precum si a impartîrei s. cuminecature poporului credintiosu.

Si chiar' acestei datine antice si zelu crestinescu intru luarea s. cuminecature este de a-se atribuí si ace'a, că in vechime disculu a fostu cu multu mai mare, decâtu cum e acelu'a in diu'a de adî, cîndu adeca de o parte mai că a incetatu datin'a offeririi darurilor, éra de alta parte s'a micioratu si zelulu crestinescu intru impartasîrea cu santele taine.

Va fî se insemnamu si aci, că in vechime afóra de disculu intrebuintiatu la s. sacrificiu a mai fostu in usu si unu altu discu pentru conservarea s. miru, care s'a numitu „patena Chrismalis.“

Façia de materi'a dintru carea este de a se face disculu este de observatu totu ace'a ce s'a dîsu mai susu despre ce'a a potiriului. Anume că disculu s'a gatitu si se gastesce pîna adi din iéga si din alte metale pretiose.

3. Steluti'a (asteriskos) este formata din dóue semicercuri puse crucisiu preste olalta. Steluti'a se pune de asupr'a santeloru particel, respective de asupr'a santei pâne segregate si puse pre s. discu pentru consacrare.

Nu odata se póte vedé că pre partea interna a stelutiei dreptu din midiloculu unde se taia cele dóue semicercuri, deinde câte o stelutia, éra totu acolo in partea esterna este o cruciulutia.

Dupa cum se cunósce din cuventele ce se dîcu de catra celebrante atunci, cându steluti'a o pune de-asupr'a santeloru particele; ¹⁾ steluti'a intipuesce steau'a carea conducându pre Magii dela resaritu, a statu de-asupr'a locului unde s'a nascutu Isusu.

Si asiá decumva vomu impreună insemnatatea stelutiei si a discului, — vomu cunósce că aceste dóue vasa respective instrumente ale s. sacrificiu representa istoriculu inceputului si alu capetului vietiei Domnului Christosu, intru câtu adeca ace'a tóta erá o jertfire deplina alui Isusu Christosu pentru genulu omenescu.

Introducerea stelutiei intre instrumentele sacrificiului eucharisticu se atribue s. Ioanu Chrisostomu. Si are acelu scopu cá prin acoperemêntulu ce se pune de asupr'a s. pâne de pre discu se se evite amestecarea santeloru particele puse in giurulu s. pâne.

4) S. Lancia (copi'a) inca se numera intre instrumentele celebrarei s. sacrificiu. Lanci'a este cutitasiulu in form'a unei sulitii, cu carea se taia si se scóte atátu agnetiulu (s. pâne) câtu si celealalte margaritarie séu porticele sacre intru onórea sântiloru, dupacum e prescisu adeca in asiediamentulu s. liturgie.

S. Lancia simbolisédia suliti'a cu carea unulu dintre ostasiu a impunsu cóst'a lui Isusu Christosu din carea a iesítu sânge si apa. ²⁾ Si asia precum suliti'a a figuratu cá unu instrumentu alu sacrificiului crucei, asia figurédia ace'a si la sacrificiulu celu necruntu alu altariului.

5) Linguriti'a se intrebuintiédia spre impartasírea s. cuminecature poporului credintiosu. In vechime la impartasirea cu s. eucharistia nu s'a intrebuintiatu nici o linguritia, pentru-cá crestinii de-ântâiu, s. trupu l'a primitu in mâni (palme) puse crucisiu preste olalta séu intr'o carpa curata, si ast'feliu o-a adusu la gura, éra s. sânge l'a luat, din potiriulu cuminecantiloru.

¹⁾ „Si venindu stéu'a, statù de-asupra unde erá prunculu.“

²⁾ „Si unulu dintre ostasiu — dîce preotulu celebrante cându impunge s. pâne — cu suliti'a cóst'a lui a impunsu, si indata si a iesitu sânge si apa.“

De aci urmédia că introducerea linguritei la impartasirea cu s. eucharistia e din timpurile mai in urma.

Arcudius (lib. III. c. 35 la Goar. Rituale Graec. pag. 130) dîce că usulu linguritei l'a introdusu s. Ioanu Chrisostomu. Ansa la introducerea acelei'a ar' fi datu ace'a in templare, cându o muiere dicta eresului macedonianu, spre simularea credintiei sale, a primitu in mâni s. pâne data ei decatra s. Chrisostomu dar' ace'a muiere pre sub ascunsu, de locu a datu s. trupu servitórei s'ale. — éra dens'a a luat si a consumatu cuminecatur'a primita dela eretici, — carea inse intrens'a s'ar' fi prefacutu numai de câtu in pétra.

Si asia cá se se incungiuire o atare simulare a credintiei, s. Chrisostomu ar' fi introdusu linguriti'a cu carea in-susi preotulu pune s. cuminecatura in gur'a celoru ce se cumineca.

Aceste pâna aci enumerate vasa, respective instrumente sacre se întrebuintiédia la implinirea celebrarei s. sacrificiu alu altariului. *BCU Cluj / Central University Library Cluj*

Este inca unu vasu sacru anume :

6. Ciboriulu numitu si racl'a séu cuthi'a (kiborion, artoforion) care se întrebuintiédia pentru conservarea s. cuminecature pentru morbosu, séu si a s. pâni presântîte din santele pareseme.

In vechime numirea de Ciboriu s'a datu Cerimei séu boltiturei acelei'a, carea de pre cele 4 ori 6 cornuri a s. mese a altariului pre totu atâte colonne se radima¹⁾

Si deórece s. eucharistia se pastrá intr'unu vasu care de pre o catena depindea din midiloculu cerimei: ast'feliu numirea de ciboriu a trecut si la acestu vasu sacru.

Vasulu acest'a apoi, parte de dupa relatiune la Spiritulu sântu²⁾ parte la Intieptiunea cea eterna a Tatalui,³⁾

¹⁾ Atare cerime de altariu si pâna in diu'a de adi se potu vede in mai multe biserice de ale nóstre mai alesu in partile Diecesei gr. cat. a Oradei-mari

²⁾ Marc. I, 10. ³⁾ Esempl. Sol. IX. 1.

adeca Fiiulu lui Domnedieu, in vechime avea forma diferita. Asia, acusi avé form'a unui „porumbu,“ — acusi cá unu „turnuletiu“ si „casulia“ de unde apoi s'a si numitu columba,“ ¹⁾ „turris,“ — „turriculom“ „peristerion,“ — „pastophorior,“ séu si „suspensio“ pentru-cá depindea din midiloculu cerimei ²⁾ In tempulu de fația, ciboriulu de comunu are form'a unui potiru provediutu cu o capsula séu acoperisiu bine accomodatu.

Ciboriulu, de dupa asidiamentele basericesci, este de a se gati din metalu nobilu cá si potiriulu, — apoi este de a se portá grigia deosebita cá cu capsul'a séu acoperisiulu se fia bine inchisu, cá ast'feliu sântele sè se póta pazí de ori ce necuratia.

La morbosu s. cuminecatura nu se duce cu acestu ciboriu, — ci spre acestu scopu de comunu servesece unu altu vasu mai micuti, de forma deosebita cá spre es. a unei âni-me, a unui patruanghiu s. a.

7) S. vasa destinate pentru conservarea s. miru si a oleului catecumeniloru, inca se numera intre vasale cele sacre. Pentru-cá cele ce conserva intr'ensele, — si mai alesu s. miru — stau in strensa legatura cu s. sacrificiu, si inca nu numai pentru-cá Mantuitoriulu Christosu instituindu s. sacrificiu, deodata a promisú Invetiaceiloru sei s. Spiritu ³⁾ nu numai pentru-cá Insusu Domnulu Christosu se numesce Unsulu Domnului, ci si pentru ace'a pentru-cá s. miru contiene „sigilulu Spiritului santu,“ — si „ungerea darului lui Isusu Christosu in ânimele celoru botezati.

De unde urmédia cá aceste vasa sacre suntu de a se tractá cu veneratiune si santia si au de a fire ingrigite cu multa atentiune. Prelanga aceste vasa respective instrumente sacre cá prin accidens, avenu se facemu amintire si de acele vasa ori instrumente culturali liturgice, care de si in sene luate nu servescu spre conservarea ori tractarea mai

¹⁾ Tert. ²⁾ Dr. Wilhelm Lübke Vorschule; zum studium der kirchlichen Kunst“ Leipzig 1866, pag. 118. ³⁾ Ioanu XIV, 17 pentru carea si santirea s. miru se face pre Altariu chiaru in diu'a cea mare si sânta a instituirei sacrificiului — adeca Jo'a Mare.

de aprópe a celoru sante. — suntu inse introduse si destinate spre serviciulu Domnului, spre promovarea si innaltia-rea marirei cultului divin.

Atari vasa, respective instrumente liturgice suntu:

8. Tamaiariulu ori cadelniti'a cu navicula. Acest'a e acelu vasu gatitu in form'a unui turnuletiu intru care la deosebite parti anumite ale cultului divin se arde tamaí'a. Mirosulu celu placutu si inaltierea fumului tamaiei intipuesce innaltierea si buna primirea rogatiuniloru pie ale crestiniiloru la altariulu celu mai pre susu de ceriuri.

9. Candelele séu lampele liturgice care se aprindu parte inaintea icóneloru imperatesci (dela iconostasu) parte in lontrulu altariului de asupr'a s. mese séu si in Presbiteriu inaintea usieloru ímperatesci.

Candelele aceste servescu nu numai spre infrumsetiarea basericeloru, — éra lumin'a loru nu numai spre alungarea intunerecului, ci la cultulu divin, si pentru sufletulu crestinescu au o insemnatate simbolica, o inchipuire morala. Anume:

Ele mai 'nainte de tóte simbolisédia, si punu inaintea sufletulu nostru pre Lumin'a cea eterna a Tatalui, carea luminédia pre totu omulu ce vine in lume, ¹⁾ intipuescu „pre lumin'a lunei,“ — pre „sórele dreptatei“ Christosu Domnedieu, — pre „Lumin'a cea neinserata si stralucirea marirei Tatalui.“ ²⁾

Acele candele nutrite de materi'a curata a oleului suntu deodata si simbolulu luminei Evangheliei si alu cunosciintiei de Domnedieu carea, prin Christosu ni-a resaritu nóue.

Éra pentru credintiosu, acele candele servescu spre insemnarea curatiei si a buneí cunosciintia a credintiosiloru celoru adeverati, cari fiindu „fi luminei“ ³⁾ ast'feliu au sé'si tocmésca viéti'a, cátu prin faptele loru cele bune se preamarésca pre Tatalu celu din ceriuri.

¹⁾ S. Ioanu. I. ²⁾ Ioanu 1. 5; VIII, 12; — XII, 46. ³⁾ Ioanu XII, 36; Philip. II, 15.

Originea candelorului se reduce la tempulu primu alu crestinatatei, — despre care se si face dása amintire la santi parinti si scrietorii basericesci.

In urma intre atare vasa culturali se numera :

10) Urciórele de iéga séu din alte metale gatite, intru care se consérva vinulu si ap'a ce se receru la celebrarea s sacrificiu, — si

11) Clopotielulu cu care la anumite parti ale cultului divinu cá la s. Liturgia si la Litia se dá semnu pentru de a se face atenti credintiosii la insemnatatea speçiala a actului liturgicu séu culturalu, cându au se dovedésca atentiune si veneratiune deosebita.

Vasale si instrumentele liturgice si culturali aci enumerate fiindu destinate parte spre plinirea actului celui mai santu alu cultului, adeca a s. sacrificiu, parte stându in legatura cu acest'a, afara de binecuventarea speçiala a unoru dintr'insele prin insasi intrebuintiare li se impartasiesce óresi-carev'a santia, óresi-carev'a caracteru speçialu alu darului.

Se cuvine dereptu ace'a, cá insasi preotímea cá pazitóri'a si vestitori'a santiei, curatiei si a pietatei se tiena in baserica vasa sacre demne de marirea si numele Domaului, demne de santi'a preamarita a actului si elementeloru spre implinirea si conservarea caror'a servescu acele vasa, respective instrumente. . .

E dreptu si cuvenintiosu, — o datorintia indoita a preotimei si ace'a, cá acele vasa sacre se le grigiésca se le tiena in curatia deosebita si se le tractedie cu veneratiune cuvenita, si se faca cá si de catra alte façie basericesci se se tractedie cu cuvenintia si pietate, aducându-si totu-de-a-un'a a minte, cá frumséti'a si curati'a vasaloru sacre, — tractarea grigita si cuvenita a acelor'a nu odata vedescu zelulu pastorale, chiamarea interna preotiesca, nu odata reprezenta gradulu de pietate si de curatia a sufletului celui chiamatu in sórtea Domnului.

IOANU BOROSIU

preotu gr. cat. si ases. consist.

Uniunea basericésca a Romaniloru cu calvinii in secele XVI—XVII.

— *Dupa Istori'a Romaniloru transilvani ms. de Petru Bod.* —

(Urmare din Nr. I.)

Teofilu rapitu fiindu prin mórte si lasandu opulu unirei imperfectu, i urmà Atanasiu, fiulu preutului din Babul'n'a, redicatu in scaunulu episcopale, dupa cumu afirma Bod, prin favórea domniloru Nalátzi si a gubernatoriului coruptu cu bani. Atanasiu la 24 novembre 1698 se fia juratu in faci'a a martori probati ascultare superintendentelui ref., dechiarandu-se mai gat'a a luá bãciulu a mana si a merge pre diosu in esiliu, decâtu se-si calce juramentulu depusu; ba si pasagiulu diplomei date de Georgiu Rákoczi, relativu la obedienti'a episcopului rom. faci'a de superintendentele magiaru, se fia midiulocitu a se intari prin guberniu in numele imperatului Leopoldu la 20 novembre 1700. Ci mai tardiu Atanasiu tóte aceste nu le-a bagatu nice intro séma.

Cu mórtea lui Teofilu lucrurile unirei, dupa Bod, se prefacura in fumu. Atunci Kolonich se apucà si scrise tesaurariului com. Stef. Apor, cá dupa ce in Ungari'a si regatele adnece Romanii, Rutenii si alti schismatici s'au supusu basericeii r.-cat., pre Romanii Transilvani cu ori-ce pretiu se-i induplece la unire, prin ce dinsu si-va castigá merite nepretiuite inaintea scaunului Romei si a curtiei imperatesci. Apor se puse dreptu acea in contielegere si legatura cu oficialulu seu subalternu, provisorulu bunuriloru fiscali din A.-Iuli'a, Stef. Rátz, crestinu de ritulu grecu si de origine rom. „au mai bine rasciana,“ omu vulpenosu, indemanticu la tóte, cutediatoriu si promptu. Acest'a standu bine la Atanasiu, cu promisiuni enormi mișcà pre episcopu, cá impreuna cu vre doi trei din cei mai flexibili protopopi ai sei se inépa cu Apor intr'ascunsu pertractari in privinti'a uniunei. Pre urma Rátz caletori la Vien'a cu Atanasiu, carele in colegiulu de la S. An'a se face episcopu catolicu, capetandu titlulu de archiepiscopu si varie daruri; éra intorsu in Ardélu, adunà din mandatulu tesaurariului clerulu rom. sub pedépsa de 60 fl. la sinodu in A.-Iuli'a, unde Apor cu pompa mare, in procesiune serbatorésca, participandu cá

la una miiá dóue sute de preuti rom.¹⁾ cu caret'a s'a propria duse pre Atanasiu celu imbracatu in ornatele episcopesci la baseric'a rom., totu in calese luandu parte la procesiune si comisariulu reg. comite Zeau cumu si parintii je suiti. In baserica tesaurariulu presentá pre episcopu clerului, dede cetire diplomei imperatesci pentru unire, si se fecera mai multe promisiuni cu privire la libertatíle preutiloru. Dintre acesti-a paçini intielegeá cá ce se intempla, dara de fric'a pedepsei erá silitu a fi de façia la solemnitate; ei se mirá si versá lacreme, nesciendu cá unde va esî lucrulu. Sinodulu se terminá cu unu ospetiu din cele grase.

Bod ne istoresce apoi, cá deplinindu-se in acestu modu previu unirea, chiar' si dintre r.-catolici fórte multi se scolará asupr'a comitelui Apor, cáci a efeptuitu acestu lucru, care nicedecumu nu va fi spre binele provinciei au de cev'a sierbitiu regelui. Reclamá cumplitu si poporimea rom., portandu-se cu ura mare cátra popii uniti, asié câtu preste câteva septemane insi-si Romanii din A.-Juli'a cerura de la episcopu, cá in baserica cea mica se le sierbéscá unu preutu neunitu; ci episcopulu cu „pedagogulu séu teologulu seu,” de la care depindeá, unoru cá acesti-a opriá a li-se botediá pruncii ori a li-se inmormentá mortii. Preutii strigá, cá n'au preceputu ce va se dica unirea; plebea nu voiá nice se audia de dens'a; episcopului si protopopiloru li-se faceá imputári si recriminatiuni; deregatorii guberniali cautá mediulóce de a potolí misicarea si de a restatorí liniscea tierei, inse asiá, cá se nu se puna in contradicțiune cu decretulu imperatului.

Intr'ace'a convocandu-se diet'a la A.-Juli'a pre 8 sept. 1699, cu dóue díle mai inainte episcopulu si protopopii rom. adresara guberniului o dechiaratiune, prin care protestá contr'a multeloru calumnie, cásì candu dinsii unirea in cele patru puncte ar' fi primitu-o din alte respecte omenesci, éra nu de buna voiá si singurú numai din iubirea religiunei celei adeverate, si deci ar' fi insielatu atátu pre augustisi-

¹⁾ Bod oserba in nota, cá acestu mare numeru de preuti rom. se esplica de acolo, cá intr'una parochia erá câte patru, ba in sate mai mari si câte optu si mai multi preuti, bucurandu-se de órecare scutintia de la contributiuni, éra domniloru pamentesci solvindu tacsá.

mulu imperatu câtu si pre eminenti'a s'a cardinalulu: din-
contra dinsii voru se remana in aceasi unire, si deci retracta,
nemicescu si casédia ori-ce s'ar' fi facutu si templatu incon-
tr'a ei. ¹⁾ Deschidindu-se diet'a, in 11 sept. se ceti decretulu
imp. din 26 augustu a. a. ²⁾, In care imperatulu aretandu-si
desplacerea, càci Românii in tôte modurile, chiar' si cu a-
menintiári se oprescu de la unirea cu catolicii, ba si cei
dejá uniti se constringu a se uní vre un'a din religiunile
acatolice, inculca denou oserbarea stricta a resolutiunei
sale din 14 aprile 1698. Din ocasiunea acestei guberniulu
compuse unu decretu in afacerea unirei, publicatu intregu
de P. Bod si de altii; ³⁾ statatoriu din sепte articli opresivi
pentru clerulu rom. si aprobatu de staturile si ordinile Tran-
silvaniei in 23 sept. 1699, prin care se stabilesc bunaóra,
cá la esamenele celoru ce. voru se se chirotonésca popi rom.
se nu existe numai episcopulu rom., ci si popi din relegiunea
ace'a, cu care se voru uní, alesi de baseric'a séu de episco-
pulu acelei-a; cá cine vré se se faca preutu rom., se invetie
in scólele acelei relegiuni, cu care se voru uní, almintre se
nu se primésca la preutía, s. a. a.

Turburàrile intre clerulu unitu si neunitu neasiediandu-
se, ba mai vertosu crescundu guberniulu in octobre a. a.
esmise comisiuni, cari la façi'a locului se cerce si intrebe
pre Romani: déca voru se se unésca cu baseric'a r-cat.
au cu alt'a din religiunile recepute, ori cà voru se remana
prelanga legea loru stramosiésca? Comisarii, alesi dintre cre-
dintiosii celoru patru religiuni recepute, pentru scaunele se-
cuesci erá: com. Franc. Lázár. Georg. Lázár, Mich. Gálfi,
Georg. Osvát Abrahámi preutu unitariu, Mart. Magarai ju-
dele scannului Rupei, Mich. Abrahing predicatoriu luter.; in
comitatulu Uniadórei fure tramisi: Avramu Bartsai, Gabr.
Jósika, Matí'a Rudolfu si Matí'a Molitoris. Respunsulu Ro-
maniloru fù mai pretetindeni: cà voiescu se remana in re-

¹⁾ Declinatiunea intréga vedi-o la Bod.

²⁾ In Documente ist., Vien'a 1850, pag. 155 atingundu-se a-
cestu rescriptu, se pune a fi din 6 augustu 1699.

³⁾ In Documente ist., pag. 156 s. urm., unde se datédia din
26 sept., éra la Bod din 23 sept. 1699.

ligiunea vechia; numai puçini se dechiarara, cã voru urmã ce'a ce le va demandã vladic'a.

Erã fõrte deplorabile starca Romaniloru din caus'a uni-rei, deõrece episcopulu" si „mai marele seu“ teologulu pre preutii refractari i departã din functiuni, era refractariloru din poporu nu concedeã a li-se botediã copiii si a li-se in-mormentã mortii; svatu si mangaiere inca nu bucurosu le dã bietiloru cineva, deõrece uniunea se solicitã in numele regelui. Totusi pre nu puçini preuti si câti-va protopopi rom. uniti cu reformatii, — si de acesti-a se aflã mai alesu in comitatulu Uniadõrei, — fruntasii reformati cu scrisõre din 28 novembre 1700 i asigurara, cã le voru respectã ritulu si i voru protege contr'a orisficui. Pre episcopulu Atanasiu, cã nu cumva valorile turburãriloru se-lu mãie de la pror'a naiei uniunei, lu-chiamara jesuitii la Vien'a, unde spunu cã din-sulu cãsî cumu pana atunci n'ar' fi fostu preutu si episcopu legitimu, se se ñia chirotonitu si consacratu denou, jurandu a observã urmatorii XVI articlii sîe propusi si despre acest'a dandu si unu chirografu, pre care lu-aflãmu destulu de interesante spre a-lu estrage din Bod macaru in punctele mai esentiali.

In introducerea cestiunatului chirografu din 7 aprile 1701 episcopulu Atanasiu dechiarã, cã dupa ce marele Leopoldu, regele Ungariei, lu-intari in episcopia lu-darui cu catena de auru in semnulu unirei sincere a sale si a succesoriloru sei episcopi cu baseric'a Romei, lu-decorã cu titlulu de consiliariu alu Maiestatei regali, pre clerulu rom. lumantui de jugulu iobagescu si de alte sarcine ce nu se cuvine clerului a le portã, era privilegiate si donatiunile facute acestui-a de principii transilvani le intari, ba anca le inmarì: promite pre credinti'a s'a preutiésca si episcopésca arhiepiscopului de Strigonu card. Kollonich, cã metropolitulu seu legiuitu, cã va obserbã si va face a se obserbã prin ai sei urmatorii articli:

Art. I. Atanasiu va depune profesiunea credintiei dupa formul'a conciliului tridentinu, si va adstringe la acest'a si pe preutii si protopopii sei cumu si pre cei ce voru se succeda pre venitoriu in ordurile mai mari, asiã câtu fóra a-

cea profesiune a credintiei nimene din cleru se nu se p^ota bucurá de privilegiile date de Maiestatea s'a.

Art. II. Atanasiu se deobligá cu juramentu, cá va fi credintiosu pana la m^orte capului bisericeii, papei Clemente XI. si urmatoriloru acestui-a; numele patriarcului cpolitanu lu-va sterge din liturg'á rom. si-lu va inlocuí cu acelu alu ponteficelui Romei.

Art. III. Deórece i s'a remustratu, cá episcopii, arceiepiscopii, metropolitii si patriaricii greci schismatici au ajunsu in scaunele loru prin simonia, violentia, fóra consacratiune legiuita si cu ajutoriulu paganiloru, si deci cei ordinati de cátra atari ori decátra succesorii ataroru, bunaóra cá si Atanasiu insusi, nu suntu preuti si episcopi legiuiti: spre a-si castigá certitudine in acestu punctu alu conscientiei Atanasiu poftesce, cá prin metropolitulu de la Strigoniu se fie sub conditiune reordinatu de presbiteru si reconsacratu de episcopu, promitiendu, cá aceasi va face si dinsu cu fiacare din popii sei la cea mai deaprópe visitatiune a parochieloru.

Art. IV. Promite, cá catechismulu, ce se va tiparí in limb'a rom. cu spesele cardinalului, lu-va impartí gratis seculariloru si preutiloru; éra catechismele de pana acumu, infectate cu erorile schismaticiloru si ereticiloru, le va revocá si va corege erorile, si tóte cártile, ce se voru tiparí de aci incolo in tipograf'á rom., mai antâiu se voru dá spre censurare si aprobare teologului.

Art. V. Fiindu pentru stabilirea uniunei fórte necesariu a se delaturá erorile opuse conciliiloru si canóneloru bisericeii universalii, cari s'áu incuibatu la Romani in secele, in cari dinsic erá despartíti de capulu bisericeii si gemeá sub jugulu turcescu, éra Atanasiu in multe nefiindu invetiatu si deprinsu: dinsu primesce langa sene pre unu preutu r.-cat. cá teologu, fóra alu cáruí svatu nu va dispune nemica nice in sínóde, nice in visitatiuni, nice in escomunicatiuni, nice in divortiarí, nice in chirotonirile si inaintárilu preutiloru.

Art. VI. Atanasiu intrerumpe pre venitoriu ori-ce correspondentia si familiaritate cu schismaticii si ereticii si cu principele Muntenfei; pre arceiepiscopulu bucuresscianu nu-lu recunósce de metropolitulu alu seu, ci pre celu strigoniense;

principelui muntenianu si schismaticiloru va scrie numai in casu de lipsa si numai cu scirea teologului consiliariu.

Art. VII-X. Atanasiu va substerne cardinalului unu conspectu alu preutiloru sei; nu va ordiná de diaconu au de presbiteru pre nice unulu, care nu va fi fostu mai inainte esaminatu prin teologu si preuti seniori, cumu si nice bigami; cu clerulu nu va tractá in modu despoticu, nice va concede consangeniloru sei a esercitá vre unu dreptu asupr'a clerului si a-i stórce bani; de la fiacare preutu va luá numai unu florinu ung. pre anu, glób'a clericului au seculariului o va determiná teologulu, carea pre diumetate va fi a episcopului pre diumatate a basericeii; in famili'a si curtea sa nu va mai tiené decátu r.-catolici au uniti.

Art. XI.-XVI. Atanasiu va redicá scóla romano-latina la A.-Juli'a, la care va aplicá profesori, cari se scia limb'a rom. si lat.; in causele personali ale clerului nu va recure la forulu seculariu, ci, cerendu lucrulu si svatuindu-se cu teologulu, la arceiepiscopulu din Strigoniú; adultiloru le va permite a suscepe sacramentele penitentiei si eucharistiei si afóra de tempulu pasceloru; pentru botediú, marturirea peccatelor, cuminecatura, cuminecarea moribundiloru si ungera-depre-urma nu va primí nice elu nice parochii vre una remuneratiune, éra pentru confesiunea de la pascei va luá de la fiacare unu bǎnu, si pentru cununía, inmortentare si introducerea lehuseloru va statorí una tacsá moderata in contielegere cu sinodulu si teologulu; proventele basericeii le voru administrá economi, cari inse nu voru poté erogá nemica fóra scirea episcopului si a teologului, si voru ratiociná in faci'a sinodului si a teologului; Atanasiu se va nesuí a dá esemplu bunu clerului si seculariloru, in resiedintia nu va permite saltári nice a vení acolo muieri, venatóriele cu arme si strépetu le va parasí, indireptárele le va primí bucuosu de la teologu, si ce'a ce acest'a va judécá de emendatu in baseric'a rom. va emendá. In fine episcopulu Atanasiu pe credinti'a sa episcopale se prinde si otaresce, cá déca ar' calcá vre unulu din artielii promisi si nice dupa a trei-a admonitiune data de arceiepiscopulu strigonianu nu va indreptá cele de indreptatu, confirmatiunea sa de episcopu se

n'aiba valóre, arceiepiscopulu de Strigoniú se aiba voia a-lu despune si alu inlocuí prin altulu mai ascultatoriu.

Autoriulu reproduce dupa aceste lung'a diploma, cumu se pare apocrifá, carea se fía emanatu de la imperatulu Leopoldu cu datulu 19 martiu 1701 si in carea se punu mai multe conditiuni la cele cuprinse in diplom'a din 16 febr. 1699, drepturile domniloru pamentesci se iáu mai multu in considerare, si se aiépta, cà Romanii numai cu r.-catolicii se potu uní. Diplom'a acést'a pare cà n'a fostu publicata nice-candu, celu puçinu clerulu romanu substernù diplom'a leopoldina precedente spre aprobare Mariei Teresiei, carea demandandu in 9 sept. 1743 la punctu 6 guberniului, cá se caute originalulu diplomei din 19 martiu 1701, acestu originalu nu s'a potutu affá nice in archiviulu din Vien'a nice aiurea. ¹⁾

Diplom'a acést'a suposititia, enumerandu pe lungu si largu faptele Provedintiei intru debelarea si alungarea Turciloru din Ungari'a, cumu si nesuintiele cardinalului Kollonich si ale altor'a spre a uní pre Romani si Ruteni in cele patru puncte cu baseric'a Romei, intaresce pre sém'a unitiloru de ritulu grecu din Transilvani'a tóte immunitatile, ce se cuviniu dupa santele canóne si incuvientiarea principiloru pamenteni r.-catoliciloru. Anume: cá persónele loru eclesiastice se fía scutite de tóta sarcin'a contributiunei personalí, dar' numai in priviuti'a bunuriloru basericesci, de tóte vàmile, cá si alti nobili, si de ori-ce decime depre pamenturile basericesci; ba si secularii si plebeii uniti se se adnumere imediatu statului catolicu, capaci de legile si de tóte benefinciele patriei, nu cá pana acumu numai tolerati, ci asemenea celoru-alalti fii ai patriei. Preutii uniti se nu fía adstrinsi la robote, lucruri si prestatiuni colonicali si la darea de onorarie domniloru pamentesci, cá pana ací; se nu fía incarcerati, pentru unire persecutati au scosi din parochia. De ací incolo diplom'a prescrie episcopului rom. numeróse regule, mai tóte dupa prememorat'a instructiune guberniale din 23 sept. 1699 si dupa prememoratele siesespre diece puncte promise si jurate de Atanasiu; bunaóra cà in loculu cate-

¹⁾ Vedi mai pre largu *P. Maioru* Istor. bas., pag. 83 si urm.

chismului calvinescu si alu altoru va introduce pre celu catolicu a lui P. Canisius; că va primí langa sene unu teologu că auditoriu generale alu causeloru; că numerulu preutiloru in daun'a domniloru terestri nu-lu va inmulti; că nu va chirotoní bigami au cari n'au ajunsu ánca la etatea de 25 de ani, scl. Diplom'a ne mai spune, că deórace Romanii de ritulu grecu nu voru se parasésca nice liturgí'a loru, nice posturile, nice crucea, nice cultulu Nascatóriei-de-Ddiu si alu santiloru, nice credinti'a in pré sant'a Treime: e certu, că nu se potu uní nice cu religiunea reformata, nice cu cea luterana, nice cu cea unitaria; ¹⁾ éra încátu pentru implerea scaunului episcopale si a altoru oficie basericesci mai mari, diplom'a statoresce tern'a candidatiune, imperatulu retienendu-si dreptulu de a denumí din cei trei propusi pre care va vré, unu dreptu, pre care lu-esercitase mai de multu principii transilvani si dupa ei gubernatoriulu si guberniulu transilvanu, bunaóra in privinti'a oficiului de superintendente si a câti-va predicatori intre Sasi cumu si a vladicieii între Romani, precumu ne invétia despre acést'a Bod intru o nota. Pre urma diplom'a indetoresce pre toti deregatorii, dara desclinitu pre cei militari, că se apere pre Romanii uniti si se-i mantína in aceste imunitati.

(Va urmá.)

Dr. Gregoriu Silasi.

¹⁾ P. Bod oserba in nota, că reformatii pretindeá, cumu că Romanii acumu de multu suntu uniti cu reformatii, si de acea incontr'a uniunei cu r.-catolicii protestá atátu superintendentele ev ref. inaintea staturiloru, cătu si gubernatoriulu si cancelariulu la Vien'a in consiliulu ministeriale. Cá uniti cu reformatii Bodu memorédia pre protopopulu Iosefu alu Hatiegului, pre celu din Ili'a, din Caranu-Sebisiu s. a.